

فرهنگ صلح

در کلام امام علی (ع)

تألیف:

علی گلستانمید

مینا شمخی

موسسه پژوهشی انتشاراتی
منشور فرهنگ صلح

سرشناسه : گلستانی فر، علی، ۱۳۶۶-

Golestanifar, Ali

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ صلح در کلام امام علی (علیه السلام) / تالیف علی گلستانی فر، مینا شمخی؛ ویراستار راحله قیومی.

مشخصات نشر: تهران: منشور صلح، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۵۰ ص؛ ۵/۲۱×۱۴/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۵۱-۷-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: علی بن ابی طالب (علیه السلام)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- دیدگاه درباره صلح

موضوع: Ali ibn Abi -talib, Imam I, 600-661 -- View on peace

موضوع: صلح

موضوع: Peace

شناسه افزوده: شمخی، مینا، ۱۳۹۷ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ / ک.ف. / BP۳۷ / ۱۱

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۱

شماره کتابشناسی ملی: ۹۹۰۹۴۳

شناسنامه

عنوان: فرهنگ صلح در کلام امام علی (علیه السلام)

مولفان: علی گلستانی فر، مینا شمخی

صفحه آرایی: تیم طراحی ایرانیان (حمید رضازاده)

قطع: رقعی ۲۵۰ صفحه

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۵۱-۷-۶

قیمت: ۳۸۰۰۰۰

فهرست

۱۳	پیشگفتار.....
۱۹	مقدمه.....
	فصل اول: درآمد بر شخصیت‌شناسی امام علی علیه السلام و فرهنگ صلح
۲۳	تبار امام علی علیه السلام
۲۴	امام علی علیه السلام در آیین‌های قرآن.....
۳۱	مفهوم‌شناسی.....
۳۱	فرهنگ در لغت و اصطلاح.....
۳۲	اهمیت فرهنگ.....
۳۳	صلح در لغت.....
۳۵	کاربرد قرآنی واژه‌ی «صلح».....
۳۹	تعریف پیشنهادی از صلح.....
۴۰	فرهنگ صلح.....

فصل دوم: فرهنگ صلح در سیاست

۴۵	 مقدمه
۴۶	 سیاست
۴۸	 حکومت
۴۹	 مبروریت تشکیل حکومت
۵۲	 حکومت به امام آور صلح
۵۸	 حقوق و فایده صلح و برود مردم
۶۰	 ریشه های نا امنی و راه های صلح آفرین سیاسی
۶۲	 شاخص های انتخاب کارگزاران
۶۷	 نظارت بر عملکرد کارگزاران
۷۴	 اصول صلح در قوانین سیاسی
۷۵	 اصل آزادی
۷۷	 آزادی در پرتو حق گرایی
۸۱	 آزادی عقیده و بیان
۸۵	 اصل مشارکت
۸۷	 مشارکت مردم در انتخاب رهبر جامعه
۸۹	 مشارکت و مشورت
۹۲	 مشارکت و نظارت
۹۴	 نارضایتی و مخالفت مردم با حکومت به سبب فتنه سازی
۹۶	 فتنه در لغت و اصطلاح

۹۸	آگاه‌سازی مردم به فتنه و جریان آن
۱۰۱	راهکارهای مقابله با فتنه
۱۰۵	جنگ و صلح
۱۰۸	سیاست‌های صلح‌آمیز در جنگ
۱۱۰	تأخیر در آغازگری جنگ و پرهیز از آن
۱۱۳	ارسال نامه گفتگو
۱۱۳	فرستاده‌های امام علیه السلام در جنگ جمل
۱۱۵	فرستاده‌های امام علیه السلام در جنگ صفین
۱۱۷	فرستاده‌های امام علیه السلام در جنگ نهروان
۱۱۹	دوری از خشونت و افراطی‌گری در جنگ
۱۲۱	جمع‌بندی

فصل سوم: فرهنگ صلح در اقتصاد

۱۲۵	مقدمه
۱۲۹	رشد و توسعه در کلام امام علی علیه السلام
۱۲۹	مالیات، پشتوانه‌ی نظام اقتصادی
۱۳۱	صلح‌گرایی در سیاست‌های مالیاتی
۱۳۲	سیاست عمران و آبادانی کشور
۱۳۳	سیاست بخشودگی و تخفیف مالیاتی
۱۳۵	توزیع عادلانه‌ی ثروت
۱۳۸	کار و ارتقای بهره‌وری آن

۱۳۹.....	کار در سیره‌ی عملی امام علی (ع)
۱۴۱.....	کار در کلام امام علی (ع)
۱۴۳.....	عوامل مؤثر در ارتقا و بهره‌وری کار
۱۴۵.....	ارزش‌های اخلاقی
۱۴۶.....	حمایت از محرومان و مستضعفان
۱۴۸.....	پرهیز از اسراف و تبذیر
۱۵۱.....	وقف
۱۵۳.....	حمایت کردن از اسباب و فعالان اقتصادی
۱۵۴.....	تقدیر و تمجید
۱۵۶.....	بخشش و تخفیف مالی
۱۵۷.....	نظارت بر کارکرد دستگاه اقتصادی
۱۶۱.....	عوامل معنوی رشد و توسعه‌ی اقتصادی
۱۶۳.....	ایمان و تقوای الهی
۱۶۶.....	عدل
۱۶۷.....	استغفار
۱۶۹.....	جمع‌بندی

فصل چهارم: فرهنگ صلح در روابط اجتماعی

۱۷۳	 مقدمه
۱۷۵	 وحدت‌گرایی و اختلاف‌گریزی
۱۸۰	 ریشه‌یابی اختلاف و تفرقه
۱۸۰	 جهل و ناپاکی‌های درونی
۱۸۴	 شیطان
۱۸۷	 دین عامل وحدت صلح
۱۸۸	 دین و کارکرد صلح‌طلبی آن
۱۹۱	 جهل‌زدایی و معرفت‌زایی
۱۹۲	 نداشتن دلبستگی به مظاهر دنیوی
۱۹۵	 عوامل درون‌دینی وحدت‌آفرین (صد صلح)
۱۹۵	 خدای یگانه و پیامبر اکرم ﷺ
۱۹۷	 تمسک به قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام
۱۹۹	 راهکارهای صلح‌آفرینی
۲۰۲	 نرم‌خویی و خوش‌رویی (مهربانی)
۲۰۵	 احسان و نیکوکاری
۲۰۸	 صبر و حلم
۲۱۱	 نمونه‌ای از صبر عملی امام علی علیهم‌السلام
۲۱۳	 عفو و صفح
۲۱۶	 عدالت و انصاف

اصلاح ذات البین	۲۱۸
آموزه های اخلاقی و دینی دیگر	۲۲۱
جمع بندی	۲۲۳
نتیجه گیری	۲۲۴
کتابنامه	۲۲۷

پیشگفتار

تاریخ زندگی آدمی، گویای این واقعیت است که تمایل به زندگی جمعی، یکی از خصوصیات ارزشمندی بشری است و آنچه ضرورت این تمایل را در نهاد او آشکار می‌سازد، توانایی بر برسان ارتباط با هم‌نوعان خویش است. توانایی‌ای که به واسطه زبان و تولید الفاظ و یا با ایماء و اشاره، مسیر ارتباط بین بشری را هموار می‌سازد. آدمی از این ارتباط، در واقع به نیازهای خود در زندگی پاسخ می‌دهد؛ گویا اینکه برخی استعدادها، تنها در پرتو ارتباط با دیگران شکوفا شده و سیر تکامل وی را هموار می‌کند.

خصیصه‌ی دیگری که در نهاد بشری به ودیعه گذاشته شده، این است که آدمی مستخدم بالطبع است. بدین معنی که او در راستای پاسخ به نیازهای فطری خویش از تمام کائنات از جمله: جمادات، نباتات، حیوانات و هم‌نوعان خود بهره می‌گیرد.^۱ طبیعی است که این ویژگی در بین افراد، به دلیل موقع متقابل هم‌نوع خویش، غالباً موجب اختلاف و تزاخم را فراهم می‌کند، به طوری که گاهی به نزاع و عداوت و درگیری منجر می‌شود. البته این نوع اختلافات و

تنازعات اغلب با پیروی از خواهش‌های نفسانی تشدید نیز می‌شود. لذا برای پیشگیری از بروز این نوع اختلافات، بنابر ضرورت عقلی لازم است قوانینی تدوین گردد که ویژگی لاینفک و ذاتی آن‌ها، صلح‌طلبی و صلح‌گرایی است، تا از این طریق بتوان بین خصوصیات انسانی، یعنی میل به اجتماعی زیستن، رنج و استخدا م‌گری تعادل ایجاد شود و همزیستی مسالمت‌آمیز رقم خورد.

مسلم است که همه‌ی مکاتب الهی و بشری، داعیه‌دار مصالح و ترسیم همزیستی مسالمت‌آمیز هستند، لیکن به دلیل تنوع و کثرت ابعاد زندگی در قضایا و مناسبت‌های همزیستی بشری و نیز در هم تنیدگی این ابعاد و مناسبت‌ها با یکدیگر، برای مکاتب مادی و بشری، ترسیم برنامه‌ای سعادت‌بخش برای همه‌ی بشر و در هر عصر و مصری، امری دشوار و ناممکن خواهد بود؛ چه اینکه تنها ابزار برای رفتی چنین مکاتبی، حس و عقل در بند مکان و زمان است. حال آنکه ایجاد صلح بین ملت‌ها و بین دولت‌ها و نیز ترسیم برنامه‌ای جامع برای همزیستی مسالمت‌آمیز، جز در سایه وحی و تدبیرات عالم به‌کل، که به همه حقایق ظاهری و باطنی زندگی بشری مهیمن است، ممکن نخواهد بود.

اسلام، یگانه دین و تنها راه سعادت‌بخش است که پرورگار مایه‌یان آن را در اعصار گوناگون به واسطه‌ی همه‌ی پیامبران خویش، چون حضرت ابراهیم علیه السلام، حضرت موسی علیه السلام، حضرت عیسی علیه السلام و حضرت محمد صلی الله علیه و آله فراروی بشر قرار داده و به مردم ابلاغ کرده است: «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ...»، «دین در نزد

خدا اسلام (تسلیم در برابر حق) است...» (آل عمران/ ۱۹). خداوند متعال به مقتضای تغییر طبیعت بشر و حدوث برخی نیازهای ضروری در گذر زمان، دین اسلام را در هر برهه از زمان، با شرایع و برنامه‌های مختلف و متفاوتی بر انسان عرضه کرده است، تا ضمن پاسخ‌دهی به نیازهای ضروری و شکوفایی استعداد های وی، او را به سرمنزل کمال و زندگی سعادت بخش رهنمون سازد: «... اَكْلٍ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا...» «... ما برای هر کدام از شما (پیامبران)، آیین و طریقه روشنی قرار دادیم...» (مائده: ۴۸).

اسلام در معنای اصطلاحی، نام آخرین شریعتی است که توسط پیامبر خاتم، حضرت محمد ﷺ بر مردم نازل شده است. ختم شرایع به این شریعت و نیز ختم رُسل به پیامبران، کریمان این دین، تیقت است که خداوند متعال، آنچه را که مایه‌ی رشد بشریت و هدایت دنی و دینی مردم است را در وجه اکمل، در قرآن که آخرین کتاب وحی است، آورده است. بنابراین اسلام با چنین اندوخته‌ای که از معارف و روشن‌گری‌های شرایع پیشین به ارث برده است و نیز با حقایق اختصاصی ناب خود، از این توانایی برخوردار شد که با ایجاد فرهنگ صلح و دوستی فراروی بشریت، صلح جهانی را تحقق بخشد و در نتیجه، همزیستی مسالمت‌آمیز و شرافتمندانه را به همه‌ی جهانیان نوید بخشد؛ همان‌طور که خداوند متعال در قرآن کریم بشارت داده است: «... قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» «... (آری)، از طرف خدا، نور و کتاب آشکاری به سوی شما آمد. خداوند به برکت آن کسانی را که از خشنودی

او پیروی کنند، به راه‌های سلامت هدایت می‌کند و به فرمان خود از تاریکی‌ها به سوی روشنایی می‌برد و آن‌ها را به سوی راه راست رهبری می‌کند.» (مأئده/ ۱۵-۱۶).

امام علی (علیه السلام) وصی و جانشین پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله) است و به دلیل نقش بن‌بدن و ارزنده‌ی وی در تحکیم، تداوم و نشر اسلام، از جایگاه برجسته‌ای برخوردار گردید، به طوری که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایشان را آئینه‌ی تمام‌نمای اسلام و ایمان معرفی کرده است؛ از این رو، این نوشتار قصد دارد با پرداختن به کلمات گهربار این ابرار تاریخ، فرهنگ صلح را که منتج به همزیستی مسالمت‌آمیز و شرافتمندانه می‌شود، مورد تفتیش و بررسی قرار دهد.

این کتاب در چهار فصل تدوین یافته و شش‌انداز آن بدین شرح است:

فصل اول با عنوان «درآمدی بر شخصیت‌شناسی امام علی (علیه السلام) و فرهنگ صلح» ارائه شده است. در این فصل ضمن معرفی اجمالی امام (علیه السلام) و تبیین جایگاه و منزلت ایشان با تکیه بر آیات، روایات و نیز نقل اقوال برخی اندیشمندان مسلمان و غیر مسلمان، معانی گوناگون اصطلاحی دو واژه‌ی «فرهنگ» و «صلح»، بیان می‌شوند.

فصل دوم با عنوان «فرهنگ صلح در سیاست» تنظیم شده است. در این فصل با این مقدمه که تحقق صلح یا بروز اختلاف و هرج و مرج در جامعه به نوع تعامل دو سویه، بین حکومت و مردم (به عنوان دو عنصر اساسی سیاست)

۱- کراچکی، أبی الفتح، ۱۳۶۹ش، ص ۱۳۷؛ ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله، ۱۴۰۴ق، ج ۱۳، ص ۲۶۱؛ ابن طاووس، علی بن موسی، ۱۳۶۹ش، ص ۳۵.

وابسته است، ریشه‌های ایجاد نارضایتی در مردم که صلح و امنیت جامعه را تهدید کرده و موجب ایجاد هرج و مرج در آن می‌شوند، بیان شده‌اند. همچنین در راستای برقراری صلح و امنیت سیاسی، با استناد به کلمات امام علی (ع)، عوامل و سیاست‌های صلح‌ساز و پیشگیرانه با هریک از این ریشه‌ها، بررسی شده‌اند.

فصل سوم با عنوان «فرهنگ صلح در اقتصاد» ارائه شده است. در این فصل با توجه به تقابل صلح با فساد و اینکه لازمه‌ی تحقق صلح و آرامش در جامعه، دفع مفسدات اقتصادی و نیز بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی افراد جامعه است، در قالب تبیین عوامل و اثر در رشد و توسعه‌ی اقتصادی از منظر امام علی (ع)، به سیاست‌های صلح‌آمیز اقتصادی پرداخته شده است.

فصل چهارم با عنوان «فرهنگ صلح در روابط اجتماعی» طرح شده است. در این فصل ابتدا عوامل تعارض‌آفرین و تهدیدگر صلح در کلمات امام علی (ع) ریشه‌یابی شده است. سپس با این بیان که، «دین عامل ایجاد وحدت و صلح اجتماعی است»، عوامل وحدت‌آفرین و صلح‌طلبی و نیز راهکارهای عملی ایجاد یا تقویت صلح و دوستی در روابط اجتماعی بیان شده است.